

CITEVA MONEDE BIZANTINE DIN SECOLELE VII—XI E.N. DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

RADU OCHEȘEANU

Dacă în provincia Scythia Minor circulația monetară din secolul VI e.n. este, acum, relativ bine cunoscută, datorită lucrărilor publicate în ultimii ani¹, descoperirile monetare din secolele VII—X e.n. sînt încă, astăzi, mult prea sărace, pentru a putea dispune de instrumentul numismatic adecvat studierii fenomenelor de viață economică și evenimentelor politico-militare din Dobrogea acelor vremuri². Astfel, pentru primele două decenii ale secolului VII e.n., prin documentele de ordin numismatic se reflectă atît gradul de intensitate a circulației monetare, de altfel caracteristic unei etape în care primatul economiei naturale începe să se simtă și pe piețele Imperiului Bizantin și care, comparativ cu secolul anterior, este mult mai redus, dar și situația politică și militară a Bizanțului la Dunărea de Jos, care devine tot mai precară, cu toate încercările de restabilizare a situației de aici după marea invazie avaro-slavă din 602/603 e.n., precum și limitele în care stăpînirea bizantină a reușit, chiar și precar, refacerea vieții în cadrul economiei bănești³. De asemenea, fluctuațiile, care se observă în frecvența descoperirilor de monede datate după anul 615/616 e.n., precum și gruparea descoperirilor în zona de litoral a Dobrogei, indică tendința de înlocuire a economiei bănești

¹ Irimia Dimian, *SCN*, I, 1957, p. 189 și urm.; Constantin Preda, H. Nubar, *Histria, III, Descoperirile monetare, 1914—1970*, București, 1973, p. 78—85; Gh. Poenaru Bordea, *BMI*, XL, 3, 1971, p. 51—60; Bucur Mitrea, *Pontica*, 7, 1974, p. 49 și urm.; Gh. Poenaru Bordea și Al. Popeea, *SCIVA*, 27, 2, 1976, p. 215—229; Gh. Poenaru Bordea, *Actes du XIVe congrès international des études byzantines*, București, 1976, p. 203—213; Gh. Poenaru Bordea și R. Ocheșeanu, *SCIVA*, 31, 3, 1980, p. 377 și urm.

² Al. Popeea și Gh. Poenaru Bordea, *Monede bizantine din colecția Muzeului regional de arheologie Dobrogea*, în *mss*; Constantin Preda, *SCIV*, 23, 2, 1972, p. 375 și urm.

³ Gh. Poenaru Bordea, *Actes...*, p. 210.

și de instaurare tot mai accentuată a relațiilor de schimb caracteristice economiei naturale, dar și menținerea stăpînirii bizantine în Dobrogea, măcar pentru așezările de pe coasta Mării Negre, pînă către anii 679—680 e.n.⁴, iar mai apoi continuarea legăturilor cu Bizanțul, pe cît o făcea posibilă bariera creată prin întemeierea în Balcani a primului Țarat Bulgar⁵.

Fiecare nouă informație, care se adaugă dosarului numismatic al epocii, devine, astfel, o mărturie importantă pentru lămurirea unor probleme de istorie dobrogeană. Din această cauză, este necesară acordarea unei atenții sporite fiecărei monede bizantine emisă în secolele VII—X e.n., care se găsește în Dobrogea, și chiar republicarea unor exemplare mai demult cunoscute, atunci cînd cataloagele recente aduc noi precizări⁶, pentru ca, astfel, să se afle la îndemina cercetătorului un instrument de lucru, care, curățat de erori să fie cît mai apropiat de realitățile istorice pe care le reflectă⁷.

Prima monedă, pe care o prezentăm aici, a fost descoperită la Iulia (lîngă Bașchioi)⁸, jud. Tulcea. Exemplarul este un follis emis de împăratul Phocas în atelierul monetar din Antiochia. Celelalte monede, a căror republicare o însoțim acum și de fotografii⁹, fac parte dintr-o mică colecție, care a fost strînsă în împrejurimile Mangaliei, mai precis între Callatis și Bizone¹⁰. Cu o singură excepție, asupra căreia vom insista mai jos, monedele au fost emise de monetăria din Constantinopolis, atelier a cărui producție este frecvent întilnită în secolul VII e.n. la Dunărea de Jos.

Atelierul monetar din Alexandria este prezentat cu o monedă de nominal I + B (12 nummia). Moneda a fost emisă de monetăria egipteană în timpul ocupației persane a cetății de la începutul secolului VII e.n. Deși legăturile provinciei dintre Dunăre și Mare cu Egiptul, mai întii lagid, apoi roman și bizantin sînt bine documentate arheologic și epigrafic¹¹, iar pentru epocile elenistică și romană și cu suficient mate-

⁴ *Ibidem*, p. 210—213. Gh. Poenaru Bordea și R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 390.

⁵ Constantin Moisil, *ARMSI*, t. XI, 1924, p. 210; I. Minea, *BSNR*, 27—28, nr. 81—82, 1933—1934, p. 109; Ir. Damian, *op. cit.*, p. 204—205; C. Preda, *op. cit.*, p. 389.

⁶ Oct. Iliescu, *SCN*, II, 1958, p. 453—454, nr. 13, moneda emisă la Alexandria a fost datată, după catalogul Wroth, în uz la acea vreme, între anii 628—629 e.n., după recucerirea Egiptului de către bizantini.

⁷ Vezi Gh. Poenaru Bordea, *op. cit.*, *BMI*, XL, 3, 1971, p. 56 și nota 62.

⁸ Conform însemnării lui Constantin Moisil de pe plicul în care se păstra moneda

⁹ Dorim să mulțumim și pe această cale tovarășului Octavian Iliescu, care ne-a permis să republicăm aceste monede.

¹⁰ Conform registrului inventar al CNBARSR, nr. 1407, colecția cuprinde monede antice pontice, autonome și coloniale, romane imperiale, monede bizantine, monede otomane, monede feudale și moderne din Polonia, Ungaria, precum și din statele Imperiului Romano-German, toate găsite între Callatis și Bizone.

¹¹ D. M. Pippidi, *Studii de istorie a religiilor antice*, București, 1970, p. 60—82; I. Barnea, *Pontica*, 5, 1972, p. 251 și urm.

rial numismatic¹², monedele emise în secolul VI e.n. și în primele decenii ale secolului VII e.n. de atelierul din Alexandria, apar deosebit de rar în descoperiri izolate.

Astfel, din Dobrogea mai sînt cunoscute doar alte trei descoperiri izolate, toate cu monede de nominal I + B. Prima monedă, care a fost emisă în timpul domniei lui Iustinian I, a fost găsită în jurul comunei Costinești¹³. Cel de-al doilea exemplar, emis în vremea împăratului Mauriciu Tiberiu, a fost descoperit în comuna Ovidiu¹⁴. O altă monedă, cu emitentul neprecizat și locul de descoperire necunoscut, se păstrează în colecția muzeului din Constanța¹⁵. Din Dobrogea se cunoaște un singur tezaur care să conțină monede emise la Alexandria, tezaurul de la Topalu în care se află două exemplare de nominal I + B, care au fost emise sub Iustinian I¹⁶. În acest stadiu al cercetării, slaba frecvență în descoperirile dobrogene a monedelor bizantine emise de atelierul din Alexandria s-ar putea pune pe seama barierei care o reprezintă, în circulația acestui nominal, greutatea legală, care este mai mare decît a dekanumiei. Conform legii lui Gresham, dodekanumia, nominal emis numai de monetăria egipteană, va fi, imediat ce pătrunde pe piețele monetare învecinate, înlăturată din circulație de nominalul cu o greutate legală mai mică. Astfel, monedele bizantine, emise de atelierul monetar alexandrian și descoperite în Dobrogea, surprind circulația oamenilor între granițele Imperiului și nu legăturile comerciale, care sînt reflectate de alte categorii de materiale¹⁷.

I IULIA

1. Phocas.

Atelier : Antiochia.

Nominal : ϯ = follis.

Doc, II, 1, p. 187, nr. 84, a. 603/604 e.n.

MIB, II, p. 133, nr. 83 a 2 ; a. 603/604 e.n.

AE. \ . 9,95 g ; 27 mm ; CNBARSR, inv. 1479.

¹² Radu Ocheșeanu, *Pontica*, 7, 1974, p. 199 și urm. ; C. Secășanu, *CNA*, XIII, 109, 1938, p. 14—17.

¹³ Irimia Dimian, *op. cit.*, p. 192, Costinești, nr. 4.

¹⁴ Conform registrului inventar al CNBARSR, inv. nr. 1101.

¹⁵ *Catalogul monedelor bizantine din colecția Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța*, în *mss.*, nr. 961, inv. 7308 ; Gh. Poenaru Bordea și R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 393.

¹⁶ Irimia Dimian, *op. cit.*, p. 192, Topalu, nr. 25 ; pentru datarea tezaurului vezi Gh. Poenaru Bordea și R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 389, nota 32.

¹⁷ J. Jouroukova, *Arheologija Sofia*, 6, 1964, p. 7—9, pentru modul în care pătrund în părțile europene ale Imperiului monedele emise în Africa bizantină.

II MANGALIA ȘI ÎMPREJURIMI

2. *Heraclius*

Atelier : Constantinopolis.

Nominal : M = follis.

DOC, II, 1, p. 279, nr. 76 b, officina B, a. II/I = 612/613 e.n. surfrapare.

AE. ↓. 9,95 g ; 28 mm ; CNBARSR, inv. 1407/140.

3. *Heraclius*.

Atelier : Alexandria.

Nominal : I + B = dodekanummia.

DOC, II, 1, p. 336, nr. 191, . 618—628 e.n. (ocupația persană).

BNP, I, p. 294, tip 2 b, a. 617—628 e.n. (ocupația persană).

AE. ↓. 6,95 g ; 17 mm ; CNBARSR. inv. 1407/138.

4. *Heraclius și Heraclius Constantinus*.

Atelier : Constantinopolis.

Nominal : M = follis.

DOC, II, 1, p. 295, nr. 205 a, officina A, a. X/X = 629/ 630 e.n.

BNP, I, p. 277, tip 4, sus crude, a. 629/630 e.n.

AE. ↓. 14,45 g ; 22 mm ; CNBARSR. inv. 1407/139.

5. *Leon VI*.

Atelier : Constantinopolis.

Nominal : follis.

DOC, III, 1, p. 518. clasa a 3-a, a. 886—912 e.n.

BNP, II, p. 555, tip 3, a. 886—912 e.n.

AE. ↑. 6,72 g ; 21 mm ; CNBARSR. inv. 1407/141.

6. *Romanus IV Diogenes*.

Atelier : Constantinopolis.

Nominal : 2/3 ? miliaresion.

DOC, III, 2, p. 794, clasa 2-a, nr. 6 b, a. 1068—1071 e.n.

ENP, II, p. 651, tip 1, bust Christ, a. 1068-1071 e.n.

AR. ↓. 4,45 g ; 19 mm ; CNBARSR. inv. 1407/146.

1

2

3

4

5

6

4

5

6

**QUELQUES MONNAIES BYZANTINES DES
VIIe—XIe SIÈCLES DE N.È. DÉCOUVERTES EN DOBROUDJA**

Résumé

L'auteur présente six monnaies byzantines émises aux VIIe—XIe siècles de n.è. et souligne l'importance des découvertes numismatiques pour une meilleure connaissance de la vie économique dans la Dobroudja de ces siècles-là. En insistant sur les pièces émises par l'atelier monétaire d'Alexandrie à l'époque byzantine, on essaie de définir leurs lieux et significations dans le cadre de découvertes monétaires de Scythia Minor à l'époque byzantine.